

Zeventig Nederlandse economen keerden zich in 1997 tegen de muntunie zoals die toen in de steigers werd gezet. Trouw vroeg aan drie tegenstanders van destijds of het Griekse probleem hun gelijk bewijst.

Hadden de sceptici gelijk?

Een inwoner van Athene passeert een reclameposter van een spaarbank. De afgebeelde spaarpot bevat – ironisch genoeg – dollarmunten.

FOTO EPA

Wybo Algra en Esther Bijlo

Iedereen was ze al bijna vergeten, de eurosceptici. Totdat Griekenland in grote economische problemen belandde, en ook Spanje en Portugal het alarmsignaal 'rood' kregen. Deze landen hebben nu zoveel moeite de overheidsfinanciën op orde te houden, dat er serieus gevaar dreigt voor de muntunie. Vandaag komen de Europese ministers van financiën bijeen om daarover te praten.

Zeg niet dat we niet gewaarschuwd hebben, zeggen de eurosceptici nu. Voor de invoering van de muntunie ondertekenden zo'n zeventig economen een manifest tegen de Economische en Monetaire Unie. Dat was in 1997, twee jaar voordat de munten op papier aan elkaar zouden worden vastgeklonken, op 1 januari 1999.

De kritiek ging vooral uit naar het Verdrag van Maastricht, gesloten in 1993. Daarin staan de harde eisen waaraan landen moeten voldoen, als ze mee willen doen aan de euro, het zogeheten Stabiliteitspact.

De belangrijkste zijn het begrotingstekort, dat niet hoger dan 3 procent van het nationaal inkomen mag zijn, en de staatsschuld, die onder de 60 procent moet blijven.

'Uit de lucht gegrepen percentages', stelde de groep economen. Bovendien: als het met de economie slecht gaat, hebben landen weinig meer in handen om daar wat aan te doen. De rente wordt bepaald door de Europese Centrale Bank (ECB) en houdt geen rekening met verschillen tussen landen.

Devaluatie van de munt, om een land uit ene recessie te trekken, kan niet meer. En de overheidsuitgaven verhogen – Keynesiaans stimuleren – mag niet meer. Er rest dan nog maar één middel: draconische bezuinigen. Daar betalen de werknemers de prijs voor in de vorm van hogere werkloosheid, kariger voorzieningen en lagere uitkeringen.

Het wekt geen verbazing dat deze bezwaren vooral van linkse economen kwamen. Anti-Europees waren ze niet. Ze wezen erop dat een politieke unie vooraf moet gaan aan een muntunie. Een politieke unie regelt bijvoorbeeld geldstromen tussen landen, als er regionaal problemen zijn. De muntunie kwam dus te vroeg.

Ook aan rechterzijde waren overigens bedenkingen bij één munt. Die kant was juist bang dat de euro de landen ongemerkt een politieke unie zou binnenleiden.

De euro kwam er natuurlijk gewoon. Kort na de jaarwisseling 2001-2002 haalden de toenmalige premier Kok en minister van financiën Zalm triomfantelijk de eerste echte eurobiljetten uit een geldautomaat in Maastricht. Er is vanaf 1999 wel steeds discussie over de munt geweest. Maar vergeleken met de problemen van nu, waren dat ongevaarlijke aanvullertjes.

Tussen de invoering van van de papieren euro in 1999 en de echte munten en biljetten in 2002 was er vooral gekrakeel over de rol van de Europese Centrale Bank. Die maakte zich druk over een zo hard mogelijke euro.

De koers kwakkelde aanvankelijk. Om zo betrouwbaar mogelijk te zijn, waakte de ECB als een leeuw over de inflatie. Om die laag te houden, wilde de bank de rente niet te ver laten zakken, tot ongenoegen van veel regeringen. Ze waren er nog niet aan gewend dat ze zelf niet meer over de rente gingen, en oefenden telkens politieke druk uit op de ECB, die daar stocijns onder bleef.

Vanaf 2002 waren consumenten aan de beurt om hun ongenoegen te uiten. De invoering van de euro zou hogere prijzen hebben veroorzaakt. De munt kreeg in Duitsland de bijnaam *teuro*, in Nederland *duro*. De leus 'Op de markt is uw euro een gulden waard', gaf de stemming destijds weer.

Ook dat stormpje ging liggen. Een jaar later was er wat gedoe over het Stabiliteitspact. Nu hadden de grote deelnemers Frankrijk en Duitsland begrotingsproblemen. Was het Stabiliteitspact wel te handhaven, of werden de landen gedwongen zichzelf kapot te bezuinigen? Die vraag raakte spoedig uit zicht vanwege de aantrekkelijke economische groei.

In 2005 ontstonden nog wat zorgen na de referenda over de Europese grondwet. De euro zakte wat weg na verscheidene keren 'nee', onder meer van Frankrijk en Nederland.

Pas met het ontstaan van de kredietcrisis gaat het debat weer over de fundamente van de muntunie, waar de eurosceptische economen op wezen. Nu duidelijk wordt dat de crisis lang aanhoudt en landen hun eigen problemen niet meer kunnen oplossen, worden de gebreken van de muntunie zichtbaar. Zwaaien met het Stabiliteitspact heeft nu geen zin. Linksom of rechtsom zullen landen elkaar nu moeten steunen. Zo zullen ze toch bewegen in de richting van een politieke unie. Anders zal de muntunie uit elkaar vallen.

Koers euro in dollar

Bron: BLOOMBERG ©Trouw, KARIN TIMMERMAN

'Ernst overtreft onze verwachtingen'

Geert Reuten: 'De katholieke weg: soms wel, soms even niet.'

Geert Reuten is econoom aan de Universiteit van Amsterdam, zit voor de SP in de Eerste Kamer, en was samen met Rob van Tulder en Luc Soete (zie hieronder) initiatiefnemer van de verklaring van economen tegen de muntunie in 1997.

Zijn de huidige problemen van het soort waarvoor jullie destijds waarschuwd?

„De ernst overtreft de verwachtingen. Maar dit is wel het soort situatie waar we op doelden. Tot mijn vreugde wordt het Stabiliteitspact niet zo hard toegepast als het bedoeld is. Dat is al eerder gebeurd. Bij de vorige recessie, in 2002-2003, kregen landen als Frankrijk en Duitsland geen boete. Ik blijf wel bezwaar houden tegen de normen zelf: maximaal 3 procent

begrotingstekort en niet meer dan 60 procent schuld. Je moet altijd kijken welk vermogen er tegenover een schuld staat. Als je de gezondheidsinstellingen of de infrastructuur verwaarloost, maar je hebt 0 procent schuld, dan ben je toch niet goed bezig. De tekortnorm blijft eveneens gebrekkig, blijkt ook nu. Het is verstandig dat Nederland nu het tekort laat oplopen. Maar Nederland zou dan goed zitten met zo'n 7 procent, terwijl 12 procent, zoals Griekenland, helemaal fout is?”

Wat zou er op korte termijn moeten gebeuren om de muntunie in rustiger vaarwater te krijgen?

„Landen als Frankrijk, Duitsland en Nederland zullen wel over de brug komen om de zuidelijke landen te steunen. Waar destijds helemaal geen discussie over was, is de mogelijkheid dat de rentes op staatsobligaties zo uiteen zouden lopen. Griekenland kampt nu met een hoge rente. Europese obligaties uitgeven om de schulden te financieren, is een oplossing. De vraag is wel of de grote landen dat willen, omdat hun rela-

tieve voordeel dan minder wordt. „Eigenlijk is de hoge Griekse rente een zelfcorrigerend mechanisme. De muntunie zou ook wat kunnen hebben aan grotere Europese fondsen. Dan kan het ook een unie worden met een grotere letter U. Nu hebben we nog steeds een unie met ingebouwd wantrouwen van noord ver-sus zuid.”

Is er over vijf of tien jaar nog steeds een Europese muntunie?

„De geschiedenis leert dat nooit iets in dezelfde vorm eindeloos voortduurt. Maar Binnen vijf of tien jaar zal de muntunie niet naar de filistijnen gaan. Daartegen zijn teveel belangen in het spel. Landen kunnen er niet uitgezet worden, en Griekenland zal er zelf niet uitgaan: de herstart van een unie zou een geweldige afgang zijn. Het zou wel goed zijn de regels uit het Stabiliteitspact aan te passen, en meer naar de praktijk te kijken. Maar voor aanpassing van het verdrag is unanimitie nodig. Dat zal moeilijk worden. Dan wordt het toch de katholieke weg: er zijn regels, maar soms even niet.”

'Bij ontwerp van muntunie ging het mis'

Rob van Tulder: 'Als je zo'n begrotingsnorm wil, doe het dan flexibel en intelligent.'

Zijn de huidige problemen van het soort waarvoor jullie destijds waarschuwden?

Rob van Tulder, hoogleraar bedrijfskunde aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam: „De problemen in Griekenland, Portugal en Spanje kon je zien aankomen. Landen die hun zaakjes bij invoering van de euro al niet voor elkaar hadden, zakten nu door het ijs. Dat geldt trouwens ook voor Duitsland en Frankrijk: ook daar werd de norm van een begrotingstekort van maximaal 3 procent op enig moment niet gehaald. Er is altijd met twee maten gemeten: de kleine landen worden strenger aangepakt dan de grote.

„Ik ben altijd voor verregaande integratie geweest, waarbij de Europese sociale en politieke normen via financiële integratie een grotere rol

van betekenis konden spelen op wereldschaal. Het zag er na het verdrag van Maastricht veelbelovend uit, maar bij het ontwerp van de muntunie ging het mis. Zo kreeg de Europese Centrale Bank een te beperkt mandaat. Die kan nauwelijks een wisselkoersbeleid voeren: alleen in uitzonderlijke omstandigheden, en met politieke instemming van de lidstaten.

„Dat betekent dat je bijvoorbeeld niet door devaluatie van de euro de export kan bevorderen, zoals dat in de VS en China wel kan. Centraal, en dat scheelt echt een slok op een borie. Op dit moment zakt de euro een beetje in – mede door de crisis in Griekenland. Dit is natuurlijk goed voor de exportpositie van Europa. Maar we blijven afhankelijk van externe pieken en dalen, zonder zelf actief in te kunnen grijpen. Europa is een gefragmenteerde economische en politieke eenheid. En in de 'knoflookgordel' van mediterrane landen is sinds de komst van de euro weliswaar een snelle groei geweest, maar die is niet vergezeld gegaan van de opbouw van een evenwichtige economie.”

Wat zou er op korte termijn moeten gebeuren om de muntunie in rustiger vaarwater te krijgen?

„De kwestie-Griekenland zou een prikkel moeten zijn om het toezicht op peil te krijgen. De Europese Centrale Bank heeft meer instrumenten nodig om het economische beleid van de lidstaten door te lichten, zodat je sneller kunt ingrijpen. Het Stabiliteitspact zoals het nu is geformuleerd, moet op de schop. De 3-procentnorm voor het begrotingstekort is te rigide gebreken, en financiële sancties zijn niet haalbaar: daarmee breng je landen alleen maar een neerwaartse spiraal in. Als je zo'n begrotingsnorm wil, doe het dan flexibel en intelligent: wanneer is overschrijding toegestaan, en wanneer niet.”

Bestaat de muntunie over vijf of tien jaar nog?

„Ik ben daar optimistisch over, ondanks alles. Als we met de kennis van vandaag zorgen voor een realistische grondslag, en de externe positie van Europa versterken, krijgen we er alleen maar meer landen bij.”

'De euro is een weg zonder retour'

Luc Soete: 'Als je het devaluatie-instrument niet meer hebt, moet het een keer barsten.'

Zijn de huidige problemen van het soort waarvoor jullie destijds waarschuwden?

Luc Soete, hoogleraar internationale economie aan de Universiteit Maastricht: „Ik zie mij bevestigd in mijn stelling destijds: een monetaire unie kan alleen met landen die een min of meer gelijk ontwikkelingsniveau hebben, of op zijn minst naar elkaar toe groeien. Dat laatste is niet gebeurd. In de drachme-tijd verdienen Grieken al vrij veel, afgezet tegen hun arbeidsproductiviteit. Dat heeft zich onder de euro zelfs nog verder negatief ontwikkeld, waardoor de Griekse arbeidskosten te hoog zijn. Dat is slecht voor de concurrentiepositie: sinds 2001 is de concurrentiekracht van Grieken-

land ten opzichte van Duitsland gedaald met 30 procent. Griekenland exporteert bijna niets naar andere eurolanden, maar importeert veel. Voorheen zou een land als Griekenland nog de wisselkoers hebben kunnen verlagen om de export aan te jagen. Als je dat instrument niet meer hebt, moet het een keer barsten. De huidige situatie beschouw ik als ernstig. Als Griekenland zijn begrotingstekort wil terugdringen van 12 naar 3 procent, moet het zo hard bezuinigen dat het bruto nationaal product met 10 tot 15 procent keldert. Dat heeft enorme gevolgen voor de welvaart. Je kunt zeggen dat de Grieken nu eindelijk maar eens moeten doen wat ze altijd al hadden moeten doen. Maar feitelijk stort de economie daar in elkaar.”

Wat zou er op korte termijn moeten gebeuren om de muntunie in rustiger vaarwater te krijgen?

„De Europese Commissie moet erop toezien dat Griekenland de aangekondigde bezuinigingen invoert. Maar in feite zijn er alleen maar op-

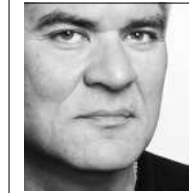
lossingen voor de lange termijn. De handelstromen in de eurozone zouden evenwichtiger moeten worden. Een land als Duitsland zou aan het kopen moeten slaan in Zuid-Europese landen, in plaats van alleen maar te exporteren. Griekenland zelf zal zijn arbeidsproductiviteit op peil moeten brengen, wil het internationaal kunnen concurreren.

„In Nederland en omringende landen gaan werkenden flexibel en efficiënt om met hun tijd. Typisch mediterrane is dat mensen meer tijd nemen voor sociale interactie, dat weten we allemaal. Maar er gebeuren ook andere vreemde dingen. Een Griekse hoogleraar die al jaren in Engeland werkt, vertelde me dat hij nog steeds 500 euro per maand krijgt vanwege zijn arbeidsverleden bij de Griekse overheid.”

Bestaat de muntunie over vijf of tien jaar nog?

„De euro is een weg zonder retour. Eruit treden zou voor veel landen een enorm welvaartsverlies betekenen.”

ephimenco

Turks

Laatst probeerde ik een gezellige straat van mijn hartstikke gezellige stad Rotterdam binnen te rijden. Ik had nog geen vijf meter afgelegd of ik botste bijna tegen een taxi. Voor alle duidelijkheid: de straat was eenrichtingsverkeer en ik was niet in overtreding. Ik vertikte het dus om achteruit te rijden, wat inhield dat de taxi weer de hele straat achteruit zou moeten uitrijden. De Marokkaanse taxichauffeur begon door zijn open raampje in gebrekkig Nederlands zijn ongenoegen te uiten. Ik stapte uit en vertrouwde hem toe dat hij geen waardige bezitter was een van taxiicentien en dat deze hem eigenlijk met onmiddellijke ingang afgenomen zou moeten worden.

De escalatie was ingezet. Toen stapte een Marokkaanse passagier uit de taxi die mij in zeer correct Nederlands gelijk gaf en zijn excuses aanbod voor de overtreding. Ik besloot achteruit te rijden. Een uur later, in dezelfde straat, werd ik gedwongen te stoppen omdat een bestelbus de weg versperde. Ik stapte weer uit en wees de vier mannen die bezig waren een hele vracht aan materiaal uit te laden, op het feit dat ze hun voertuig maar 50 centimeter naar links hoefden te verplaatsen om mij doorgang te verlenen. Ze lachten mij uit en antwoordden in gebrekkig Nederlands dat ik maar de politie moest bellen. Vervolgens gingen ze onderling in het Turks rustig keuvelen. Ik ontplofte, maakte me zo breed mogelijk en vertrouwde hun toe dat ook ik, als eenvoudige buitenlander, de taal van dit land had moeten leren. Ik zei ook dat ik niet van plan was om mij door hun onbegrijpelijke idioom te laten uitsluiten en gebod ze met klem om in mijn aanwezigheid Nederlands te praten. Dat deden ze uiteindelijk, en hun voertuig hebben ze met tegenzin verplaatst. Noem het een afwijking, maar als het om de taal gaat die ik met veel energie en liefde heb geleerd, kan deze aangename en nette columnist in een wild beest veranderen. Ik ga voor honderd procent voor de Rotterdamse code (op straat en in openbare gelegenheden praat je Nederlands) en praat geen Frans met geliefde als iemand in de buurt is (op straat of bij de kassa van de buurtsuper). Nu zijn in mijn gezellige Rotterdamse buurt Delfshaven verkiezingsaffiches van de PvdA (Partij van de Aftocht) opgedoken die geheel in het Turks zijn geschreven (te raadplegen op PvdA-site Delfshaven). Eén zin vond ik opmerkelijk: 'PvdA partisansiden Delfhaven Bölge.' Dus zelfs de naam van de buurt waar kandidaat Fikri Demirtas van de Partij van de Afgang hoopt te worden gekozen, kan hij niet correct schrijven. Nu de stoom uit mijn neusgaten komt, wil ik mijn gezellige stads-genoten een stemadvies geven: geen begin van een stem voor de PvdA op 3 maart! Hoezo, Nederlanders in de grondwet verankeren, PvdA-ministers? En geachte heer Van der Laan, als u op maandag 1 maart om 20.30 uur in het Prinses Theater voor de PvdA-leden Delfshaven aan uw toespraak begint, weet dat de man die uw gebrabbel met toeters, bellen en rotjes gaat verstoren, de auteur is van dit stuk.

Sylvain Ephimenco